

požar v Mottweisovi in sosednih hišah; mes. junija 1796 je bil sindik Luka Rodè na pritožbo mestnega svetovalstva radi »nemirnega vedenja, raznih intrig in pristranosti« odstavljen; 3. IV. 1797 je prišla v mesto (in kmalu odšla) četica francoskih šasêrjev; od 21. IV. do 22. X. je bil tu nastanjen bataljon hessenskih vojakov v angleški službi. Meseca decembra 1797 je bil Fr. N. Persich, prošt in mestni župnik, na

pritožbo župljanstva (»Pfarrmenge«) radi različnih npravstvenih pregreškov z najvišjim odlokom (»höchste Resolution«) odstavljen; njegovo mesto ja zavzel trebanjski župnik R. Zierheim. — Meseca avgusta, septembra in oktobra 1798 so bili potresni sunki, potem izredno huda zima; Krka je zamrznila. Meseca januarja 1799 so preložili pokopališče z »vranjega griča« (Rabenberg) na prostor pred župno cerkvijo, itd. —

PREŠERNOVA ULICA V LJUBLJANI PRED 170 LETI

V I K T O R S T E S K A

Avguštinci v Ljubljani so dali tiskati bakrorezno sliko, ki predočuje Mater božjo dobrega sveta in avguštinsko (sedanjo frančiškansko) cerkev s samostanom in s kosom sedanje Prešernove ulice.

Bakrorezna slika Matere božje dobrega sveta

Bakrorezno sliko (148 × 82 mm) obroblja rokokojki okvir z nadrobno razčlenjenimi školjkami.

Gornja polovica zavzema podobo M. B. dobrega sveta. Risba kaže dobrega umetnika, bržkone Fortunata Werganta, ki je bil rojen v Mekinjah (1721), krščen v Kamniku, umrl v Ljubljani 1769. Gotovo je Wergant naslikal tedaj oljno sliko za cerkev, kakor je njegovo delo žalostna M. B., ki se nahaja v oltarju na listni strani ob svetišču iste cerkve. Po tej oljni sliki, ki se nahaja v cerkvi v srebrnem okviru na oltarju sv. Derata, je slikar potem narisal našo sliko za bakrorez, ki ga je urezal v Augsburgu Klauber.

Sliko M. B. dobrega sveta so začeli častiti l. 1763. v Desanzanu v Gorenji Italiji. Ta slika se je potem v nešteti posnetkih širila po svetu in prišla je tudi k nam. Pri nas je napravil nekaj lepih posnetkov Fortunat Wergant in pozneje Janez Potočnik.

Spodnji del slike zavzemajo avguštinska (frančiškanska) cerkev, samostan in del Prešernove (prej Slonove) ulice. Cerkev se v tem času bistveno ni spremenila, pač pa v malenkostih. Na cerkvenem pročelju opazujemo naslednje spremembe: K vhodu vodijo le glavne stopnice, stranskih ni opaziti. V dolbinah nad vhodom in ob straneh ni zaslediti kipov Boga Očeta, Dev. Marije in angela Gabriela, tudi ne napisa: Ave, gratia plena! Mogoče in verjetno je, da so bili kipi že prvotno v dolbinah, toda zaradi majhne oblike slike niso zaznamovani. Na prostoru, kjer je Wolf naslikal lepo fresko »Angeli molijo sv. Rešnjé Telo«, so bila prej tri okna. Prav tako so bila narejena okna na robu pročelja na desni in levi strani. Ta okna so sedaj zazidana; v višini I. nadstropja je naslikal P. Aleksander Roblek sv. Frančiška Asišk. in sv. Antona Pad. Na vrhu pročelja je sedaj ura, ki je prej ni bilo.

Tudi samostan je v bistvu enak sedanjemu, le v posameznostih moremo opaziti razlike.

Na levi poleg samostana vidimo samostansko dvorišče z ograjo. Na dvorišču stoji gospodarsko poslopje in neka manjša stavba, ki je pa na bakrorezni sliki videti le s skrajnim koncem. Tako imamo spomin na Prešernovo ulico, kakršna je bila, preden je magistrat postavil dolgo in nizko trgovsko hišo v tej ulici.

Kdaj je nastala risba za bakrorez? Iz spodnje krajevne slike ne moremo sklepati na starost bakroreza; samo to lahko trdim, da je moral nastati pred 25. sept. 1842, ko je bil odprt novi kameniti frančiškanski most. Znano je namreč, da so mestni očetje sklenili, da podro stari leseni most, ki je bil obremenjen s

trgovskimi kolibami, in sezidajo novega iz kamna. Ker so tako izginile kolibe, so trgovci zahtevali, naj jim magistrat nakaže nov prostor. Zato je bil magistrat prisiljen zgraditi trgovcem nadomestilo; tako je nastala trgovska hiša v Prešernovi ulici. Na sliki te trgovske hiše še ni, torej mora biti slika starejša.

Bolj natančno pa nam pomaga dognati starost slike zgornji del: podoba Marije dobrega sveta. Kakor smo že omenili, se je češčenje te vrste slik začelo v Desanzanu v Gornji Italiji l. 1763., kjer je izvirnik te slike. Odtod se je češčenje urno širilo. Tudi v ljubljanski škofiji so jo zelo častili in nje posnetke so naročale cerkve in zasebniki. Med našimi slikarji jih je največ naslikal Fortunat Wergant. Znano je, da so imeli v avguštnski cerkvi sliko M. B. dobrega sveta. Gotovo jo je naslikal Fortunat Wergant, ki je napravil za isto cerkev še drugo sliko, namreč žal. M. B., ki se nahaja na oltarju na listni strani ob sve-

tišču. Kot predlogo za bakrorez je torej Fortunat Wergant narisal M. B. dobrega sveta in spodaj samostansko cerkev s samostanom vred. Bakrorezna slika je narejena natančno po oljni sliki in kaže vso ljubkost svojega izvirnika.

Bakrorez je urezala v Augsburgu tvrdka Klauber s podpisom: Klauber Cath. sc. A. V. (= Klauber Catholicus sculpsit Augustae Vindelicorum). Napis na sliki se glasi: Das Gnaden Bild Mariae von Guten Rat, welches in der Kirchen deren W. W. Ehrw. P. P. Augustineren zu Laybach vor dem Spital - Thor mit sonderbahrer Andacht verehret wird.

Podpisani Klauber je gotovo Janez Krstnik Klauber, roj. v Augsburgu l. 1712., umrl prav tam l. 1774. (Müller - Singer, Allg. K. L., II, 346.) Slika je morala torej nastati med l. 1763. in 1769., t. j. med začetkom češčenja in med smrtjo slikarja Fortunata Werganta.

JANEZA TRDINE OPIS LJUBLJANE V MENGEŠKEM NAREČJU

DR. ALOJZ TURK

Ko si je bil reški krčmar »Alle quattro porte« Florijan Virk v Bršlinu pri Novem mestu kupil posestvo s krčmo, se je v pozno jesen 1867¹ z njim in s svojimi knjigami preselil tja tudi njegov rojak in najemnik Janez Trdina, ki je hotel »našo narodnost in značaj in sploh vsa svojstva našega plemena« študirati na Dolenjskem, »v tej glavni in najčvrstejši koreniki Slovenstva.«² V avtobiografski povesti »Ivan Slobodin« sam pripoveduje, da so ga prečenski župljani kmalu »častili kot velikega učenjaka, ki berem knjige s tako čudnimi črkami, da jih doslej v tem kraju takih še nihče videl ni. Za velikega učenjaka me je povsod razglasil že moj gospodar Florec (= Florijan Virk) in ko so ljudje dohajali k nam pit, so sami razgledovali mojo bukvarnico in zijali osupljeni v glagolske kljuke Asemanovega evangelija in v druge take čarobije ter so odhajali s prepričanjem, da razumem vse jezike in knjige sveta in znam gotovo tudi coprati.«³

Svoje knjige je Janez Trdina pozneje razdal največ dijakom,⁴ kolikor mu jih niso prej pokradle deklet s tovarišicami, ki so se zanimale posebno za pesniške zbirke.⁵ Učiteljska knjižnica drž. realne gimnazije v Novem mestu pa je srečna lastnica zgoraj imenovane Trdinove knjige z naslovom: »Assemanov ili Vatikanski evangelistar«. Ta starocerkvenoslovanski kodeks iz XI. stoletja, ki ga je 1736 našel Assemani v nekem samostanu v Jeruzalemu in ki se hrani v vatikanski biblioteki v Rimu, je s posvetilom škofu Josipu Jurju Strosmajerju v Zagrebu 1865 v glagolici izdal dr. Franjo Rački z obširnimi uvodom Vatroslava Jagića.

¹ 18. 10. 1867. se je »Janez Trdina, bivši kr. profesor na Reki«, že vpisal kot gost Narodne čitalnice v Novem mestu; uvedel ga je prijatelj dr. Andrej Vojska.

² Trdinova avtobiografija, LZ 1906, 428.

³ Janeza Trdine Zbrani spisi, IX. knjiga, 83.

⁴ LZ 1913, 128 in ŽiS IX., 10. maja 1931, 516.

⁵ Zbrani spisi, IX., 173—174.

Na svoj izvod se je prvi lastnik podpisal v glagolici: »Janez Trdina Mengšan«. Da je delo marljivo študiral, dokazujejo mnogoštevilne s svinčnikom pisane slovenske in hrvatske obkrajnice, cirilske in latinske transkripcije in prevodi.

Pod svoje zapiske o slovanskem glasoslovju na prazni, nepaginirani strani za uvodom je zapisal tale docela trdinovski opis Ljubljane iz sredine prejšnjega stoletja v domačem mengeškem narečju:

»Mengšan popisal bi takole Ljubljano:

Iblana je velək mést; ma duš, kokr slišəm 25 tavžent; kdar pa je smain dan⁶, je pa vse čarn, je ldi kokr mrovlinecov. Škricov je dost, možganov pa preklet mav: iblanske gospê pa gledajo prov prliznen: misləm, de b' nč ne godrnale, če b im vovk kej zavongavu. Po sréd mesta teče Iblanca, hudičov' grda voda. Čôrkvâ je več, po so tud prov lpe, de b le te hodičeve trečjanke tâv (prvotno: tâl) tko ne oblzvale, de more čvovk dobr merkat, de ne pade: tko gvahko so kamnê olizale. Na prodey dobi se vse, na pvacê zelenava, pr šušterskëm môst' tičə, v voštarijah vin, kosiv, al kej drujga; za lemenatam moka, češple pa pred flečkajnarjə in pa — pod turnam⁷ v host, pa so ble enkat velik cnej', tud' po groš: V Iblan' je godrner⁸ nej ta več žvina, pa ne vem kakšən je, al kaj b' mislu, dost' prida ne ho: gospoda je vsa hodičeva. V Iblan' je tud' en škof pa en frajman.⁹

⁶ Semanji dan.

⁷ V avtobiografiji, LZ 1905, 415—416, pripoveduje Trdina, da je v gimnazijskih letih hodil poleti »z bukvami v rokah pod Turen (Tivoli) k slovečemu studentu, kateremu so dali dijaki ime Hipokrena«, ki »je postala pravo dijaško shajališče, čitališče in zabavišče. Primerilo pa se je tudi včasi, da je prirejal v obližju njenem svoje burke poredni Amor«.

⁸ Guvernêr.

⁹ Rabelj; o njegovi službi prim. Ivan Vrhovec, Ljubljanski meščanje, 88 ss.